

VADSBODRÄKTEN.

Denna artikel skall beskriva och berätta något om det senaste tillskottet av bygdedräkter från Västergötland. Nämligen manliga och kvinnliga Vadsbodräkten som rekonstruerats av den dräktsektion som är verksam inom västgötadistr. av Sv. Ungdomsringen för bygdekultur under medverkan av bl.a. Thure Elgäsen Älgårås och Mariestads hemslöjd.

Det var år 1949 som Sven-Åke Nordmark numers bosatt i Vårgårda, började forska efter hembygdsdräkter uppe i Vadsbo. Han tillhörde då Mariestads Folkdanslag vilket hade behov av dräkter och gärna önskade få fram en dräkt från den egna bygden. Redan från början koncentrerades intresset till Fredsbergs socken beroende på att både T Lundblad och Gustav Hultgren i sina böcker lämnade dräktuppgifter därifrån. Vidare visade det sig även att Fredsbergs Hembygdsförening hade mycket av intresse i sina samlingar. Uppgift erhöles om att två fina västar skulle finnas där, men vid närmare undersökning hittades endast en av dessa mansvästar. Vid fortsatta efterforskningar hittade Nordmark väst nr två på Vadsbo museum i Mariestad. Därvid framkom att den person som skänkt västarna till Fredsbergs museum ej gillade att detta museum lånat ut västen vid Mariestadsutställningen 1933, varför han tagit den tillbaka och sedan skänkt den till Vadsbo Museum. Sedan de funna dräktdelarna från Fredsbergs, Vadsbo och Skara museum, Nordiska Museets inventarieförteckning över dräktdelar från Vadsbo genomgåtts och alla litteraturuppgifter sammanställts företogs en genomgång av alla bouppteckningar från Fredsberg för åren 1750-1850. Bouppteckningarna gav klart besked om vilken väst som huvudsakligast förekommit. Då detta tidigare varit den mest oklara punkten i rekonstruktionen av den manliga vadsbodräkten återstod bara att skaffa fram material och sy upp dräkten. Hur ser då den nya dräkten ut? Låt oss först titta på prosten Sundholms anteckningar om dräkterna i Fredsberg: "Vad karlarnas klädedräkt vidkommer så består den alltid av vallmar av deras hustrur, mödrar och matmödrar tillverkat; likaså deras prästers. Hustrur och övriga av kvinnokönet bruka mest vackra av dem självs tillverkade ylle- och linneklädnader varutan på

SKARABORGS LÄNS HEMSLÖJDSFÖRENING

de om vintern hava s.k. koltar eller överrockar vilka de av vallmar själva tillverkade."

I en gammal beskrivning över Amnehärads socken upprättad av kyrkoherde Olof Sundholm på Torsö omkring 1880 heter det om folket i socknen; "Folket är fritt hyffseligt, glatt hövligt och snyggt. Kvinnfolken kläde sig gran-nare än eljest i Västergötland. Manfolken äro i klädedräkt allvarsamma bruka häkter i rockarna men knappar i västarna." Numera visar väl inte socknen några särdrag vad klädseln beträffar men nämnda beskrivning kan ha sitt värde för kommande dräktforskning i Amnehärad. Mindre på grund av ökad lyx i mat och kläder än till följd av den uppståndna svåra penningbristen utfärdades 1817 en nt kunglig "nådig uppmaning" till folket att uti allt iakttaga tarvlighet och sparsamhet. Hos allmogen här i Vadsbo höll man nog länge kvar de gamla sederna trots att Fredsbergs församling lovade att "med största beredvillighet söka gå sin konungs önskan till mötes". Den vackra Vadsbodräkten började nu trängas ut särskilt när billigare fabriksvaror kom fram. I prosten G T Lundblads Fredsbergskronika beskri-ves dräkterna sålunda: Mannens rock och knäbyxor vore blåa eller mörk-grå, västen rödbrokig. Kvinnans kjol var svart, livstycket blått, förklädet och mössan den senare fint broderad hade brokiga färger. Den manliga arbetsdräkten var mycket enkel. På vintern hade karlarna utanpå skjortan ofta blott sin tätt åtdragna tjocka fårskinnspäls och istället för byxor långstrumpor som gingo högt över knäna. Skorna hade i sulorna mest näver. Fårskinn brukades allmänt.

I Gustav Hultgrens bok "Livet i Vadsbo" sid. 101 kan följande läsas; Brudgummen var klädd i den tidens folkdräkt (Vadsbodräkten) bestående av livrock av svart vadmal, knäbyxor med en vacker kant vid knät, skor med spanne (någon gång av silver) samt hög krage med utvikta spetsar (s.k. fadermördare) o.s.v.

Gustaf III:s hänvändelse till svenska folket angående antagande av en "nationell klädedräkt" föranledde diskussioner och bestämmelser på 1778 års sockenstämmor. De bestämmelser som vid sockenstämmorna antogs efterlevdes emellertid i mycken ringa grad trots att man hotade med böter och andrarepressalier. I Carl-Martin Bergstrands böcker "Kulturbilder från 1700-talets Västergötland" finner man en mängd intressanta protokollfrån ett stort antal västgötasocknar bl.a. ett mycket utförligt protokoll från Vadsbo nedskrivet av kyrkoherden i Väring Zacharias Tidblom som berör ärendets behandling på sockenstämman och de fattade

SKARABORGS LÄNS HEMSLÖJDSFÖRENING

besluten. Att här relatera detta protokoll skulle ta alltför stort utrymme i anspråk hur frestande det än kan vara. En nutida läsare av dessa protokoll finner här en mängd dråpliga och rätt befängda bestämmelser, men man måste betänka hur fattigt allmogen hade det då, varför bestämmelserna mot överflöd i klädedräkten säkerligen hade sin allvarliga bakgrund.

För att nu återgå till den nu rekonstruerade Vadsbodräkten kan nämnas att framlidne adjunkt Hilding Carlsson, Mariestad var på god väg med att rekonstruera både den manliga och kvinnliga Vadsbodräkten under de första åren på 1930-talet. Han hade tänkt sig att dräkten skulle användas av medverkande vid Mariestadsutställningen 1933. Så blev det emellertid ej, förmodligen närmast av den anledningen att flertalet kvinnliga medverkande vill ha den "lättare och svalare" Rackebydräkten.

I Vadsbo Museum, Mariestads läroverk och Mariestads folkskola finnes en akvarell av vadsbodräkten daterad 1918 och den är i huvudsaklig överensstämmelse med de rekonstruerade dräkterna. Däremot är den manliga s.k. vadsbodräkten som finns på Vadsbo museum uppsydd för några årtionden sedan efter Kung. förordning från slutet av 1700-talet i vilken det talas om sparsamhet med färgade tyger och andra påkostade plagg. Västen som finns till denna dräkt är en brudgumsväst (ofta var dylika västar en gåva från bruden).

Manliga vadsbodräktens utseende efter följande beskrivning:

Västen: oliksidig korskypert, varp av vänsterspunnet lingarn, inslag av vänsterspunnet rött, grönt, svartesamt rött och vitt flammigt ullgarn,
Byxor: Blå vadmal, stor lucka. Spännen eller band vis knäna.

Strumpor: Vita ullstrumpor.

Skodon: lågskor med metallspänne eller stor plös (spänne var finare)

Skjorta: av vitt linnetyg, ärmspjäll, nattkappa med hålsömsbroderi, ärmen rynkad vid axelsömmen och försedd med linning nedtill.

Långrock: Blått kläde, rynkad i ryggen, ljusblå uppslag på ärmarna rött foder i rockens nedre framkant.

Huvudbonad: hög hatt av svart filt (kyrkhatt) kaskett av grönt skinn.

Kvinnliga vadsbodräkten:

Kjol: svart livkjol vävd av 1-trådigt svenskt dräktgarn både i varp och inslag. Nedtill fällad upptill rynkad.

Livstycke: 1-trådigt svenskt ullgarn i två blå färgnyanser. Broderier

SKARABORGS LÄNS HEMSLÖJDSFÖRENING

utförda med lingarn i kedjesöm i färgerna rött, mattgult olivgrönt och linnefärg.

Förklädet: är utfört i åsedaväv, varp av bomullsgarn med inslag av rosa Gloriagarn och blått bomullsgarn.

Överdel: av vitt linne med krage och knypplad spets. Något halskläde förekommer ej och omnämnes ej heller i bouppteckningarna.

Bindmössa: av ljusblått siden med nackrosett. Broderi i silke utfört i kedjestygn och plattsöm. Bindmössan skall sitta på hjässan och ej på nacken som en hättå. Mösslinet eller stycket som det också kallas skall ligga slätt över håret och ej rynkas. Endast där mössan svänger läggs några veck.

Strumpor: av vitt bomullsgarn eller ullgarn.

Skodon: lågskor, svarta med mässings eller silverspännen.

Kjolväska : i rött ylle med bygel i mässing. Applikationer i flera färger. En enklare väska av rött tuskaftat ylle med mässingshake har också förekommit. Likaså har en mycket pikant snibb i röd färg med en mossgrön spets använts till huvudbonad, troligen mera för inomhusbruk.

Folke Wångmarke

VADSBODRÄKTEN, KVINNLIG.

KJOL: Svart helylle. Tuskaft. Rynkad upptill fällad nedtill.

LIVSTYCKE: Blått helylle. Tuskaft. Broderier utförda i kedjestygn i rött, gult, grönt och vitt. Snörning genom hysker.

ÖVERDEL: Vitt linne. Kragen kantad med knypplad spets.

FÖRKLÄDE: Vitt bomullstyg med rosa och blå mönsterränder i opphämta.

BINDMÖSSA: Blått siden med broderi i tambursöm. Stycke av tyll med trätt mönster.

STRUMPOR: Vita

BROSCH: Tenn